

יחידת הוראה ללימוד הסיפור סוזן ועלי¹

מאת الطَّيِّب صالح

ד"ר אלון פרגמן

סוזן ועלי / א-טייב ס'אלח

א-טייב ס'אלח (1929-2009). סופר סודני. כתיבתו עוסקת בסוגיות של הקולוניאליזם הבריטי בסודן (מ-1899 ועד 1953, כשסודן קיבלה את עצמאותה), פוליטיקה ומגדר. כתיבתו מיטיבה לתאר את החיים הכפריים של משפחות המעמד הנמוך בסודן במחצית הראשונה של המאה העשרים. הרומן "עונת הנדידה אל הצפון", שפורסם בסוף שנות הששים בביירות, זיכה אותו בכינוי "גאון הספרות הערבית". הרומן אף נחשב לאחת היצירות הטובות ביותר של המאה העשרים. א-טייב ס'אלח התחתן עם אישה סקוטית, וחי חלק גדול מחייו מחוץ לסודן – במערב. על כן ניתן למצוא בסיפוריו התייחסויות מרובות לפערי התרבות וליחסים המורכבים ביניהן.

הסיפור "סוזן ועלי" שלפניכם - יופיו טמון בפשטותו, לכאורה. ניתן "לקרוא" אותו כסיפור אהבה (שככל הנראה לא תתגשם לעולם), או כסיפור המתאר מפגש בין תרבויות והפער שנפער ביניהן. יחד עם זאת, לא ניתן להתעלם מהמטפורה ההיסטורית החבויה בו – השלטון הקולוניאליסטי הבריטי בסודן. סוזן בסיפור מייצגת, לכאורה, את בריטניה שכל כך חושקת בעלי, המייצג את תרבות סודן. גם עלי אוהב אותה, אבל מתקשה לממש את אהבתו אליה, בשל המצב האנומלי שבבסיס הקשר ביניהם (כובש ונכבש). העובדה שא-טייב ס'אלח נישא לאישה סקוטית עשויה להוסיף לסיפור קצר זה גם ממד אוטוביוגרפי. אחת הטכניקות היפות שבהן משתמש א-טייב ס'אלח בסיפור זה היא משפטים פתוחים (ولكن...), המאפשרים לקוראים לקחת חלק פעיל ב"כתיבת" הסיפור ולהשלים בו את חלקי הפאזל שחסרים בו.

خلفية

¹ הסיפור מומלץ כהעשרה לתלמידי כיתות יוד ו"א, ואינו מאושר כיצירת ספרות לבגרות.

الطَّيِّبُ صَالِح (1929-2009) هو أديب سودانيّ كَتَبَ ثلاثَ رواياتٍ تُرْجِمَتْ إلى أَكْثَرِ من ثلاثين لُغَةً، وَيُعْتَبَرُ "عَبْقَرِيّ الرِّوَايَةِ العَرَبِيَّة" وَأَحَدَ أَشْهَرِ الأُدبَاءِ العَرَبِ.

تُعْتَبَرُ رِوَايَتُهُ "مَوْسِمُ الهَجْرَةِ إلى الشَّمال" (עונת הנדידה לצפון) واحدة من أَفْضَلِ مائة رِوَايَةٍ في العَالَمِ. وقد نُشِرَتْ لِأَوَّلِ مَرَّةٍ في أواخر السِّتِّينَاتِ مِنَ القَرْنِ العِشْرِينَ في بيروت، وَحَصَلَتْ على العَدِيدِ مِنَ الجَوَائِزِ.

عَمَلَ الطَّيِّبُ صَالِحُ لِسَنَوَاتٍ طَوِيلَةٍ مِنْ حَيَاتِهِ فِي كُلِّ مِنَ السُّودَانِ وَقَطَرٍ وَفَرَنْسَا وَبَرِيطَانِيَا وَتَزَوَّجَ مِنْ أَمْرَأَةٍ سَكُوتَلَانْدِيَّةٍ، وَلَهُمَا ثَلَاثُ بَنَاتٍ.

يُمْكِنُ القَوْلُ إِنَّ حَالَةَ التَّرَحُّالِ وَالتَّنَقُّلِ بَيْنَ الشَّرْقِ وَالْغَرْبِ وَالشَّامِ وَالْجَنُوبِ أَكْسَبَتْهُ (אפשרו לו) رُؤْيَاً وَاسِعَةً بِأَحْوَالِ الْمُجْتَمَعِ العَرَبِيِّ وَالْعِلَاقَةِ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْغَرْبِ، وَالِاخْتِلَافَاتِ بَيْنَ الْحَضَارَتَيْنِ الْغَرْبِيَّةِ وَالشَّرْقِيَّةِ.

وَيُمْكِنُ القَوْلُ إِنَّ قِصَّةَ "سُوزَانَ وَعَلِيَّ" تَرْمِزُ إِلَى التَّنَاقُضَاتِ بَيْنَ هَاتَيْنِ الْحَضَارَتَيْنِ وَإِلَى سِيرَةِ حَيَاتِهِ الشَّخْصِيَّةِ أَيْضًا.

- فِهْمُ المَقْرُوءِ -

1. أَكْتُبُوا "صَحِيحًا" أَمْ "خَطَأً":

1. كَتَبَ الطَّيِّبُ صَالِحُ ثَلَاثِينَ رِوَايَةً -

2. الطَّيِّب صالح هو "عَبْقَرِيّ القِصَّة القصيرة" في السّودان -
3. إحدَى رواياتِهِ المشهورة "مَوْسِم الهجرة إلى الشّمال" -
4. قَضَى (בילזה, ששה) الكاتب حَيَاتَهُ في دُول الشّرق والغرب -
5. تَتَنَاولُ كِتَابَةَ الأديب الطَّيِّب صالح الحُكم السّودانيّ في بريطانيا -
6. في قِصَّة "سوزان وعليّ" يَسْتَعْمِلُ الطَّيِّب صالح جُمَلًا مَفْتُوحَة -

2. اختاروا الجواب الصّحيح:

- مَعْنَى "نُشِرَتْ" (سَطْر 5):

أ. صَدَرَتْ

ب. تُرْجِمَتْ

- مَعْنَى "ترحال" (سَطْر 9):

أ. تَنَقَّلَ

ب. رَحَلَة

3. أَحِيطُوا بدائرة حَوْلَ الجُمْلَةِ الصّحيحة (هناك أَكْثَرُ من جُمْلَة صّحيحة واحدة):

أ. كُتِبَتْ قِصَّة "سوزان وعليّ" عَلَى يد كاتب سودانيّ مَجْهُول.

ب. تَرْمِزُ القِصَّة إلى التَّنَاقُضات بين الشّرق والغرب.

ج. كُتِبَتْ القِصَّة أَنْتِقَادًا (בביקורת) للحكم البريطانيّ في السّودان.

4. أَحِيطُوا بدائرة حَوْلَ الجُمْلَةِ الصّحيحة:

أ. تَصِفُ كِتَابَةَ الْأَدِيبِ الطَّيِّبِ صَالِحِ حَيَاةِ السُّودَانِيِّينَ فِي الرَّيْفِ
(האזורים הכפריים).

ب. تَصِفُ كِتَابَةَ الطَّيِّبِ صَالِحِ حَيَاةِ السُّودِ فِي الرَّيْفِ.

5. أَحِيطُوا بِدَائِرَةِ حَوْلِ الْجُمْلَةِ الصَّحِيحَةِ:

أ. تَرْمِزُ كِتَابَةَ الطَّيِّبِ صَالِحٍ إِلَى سِيرَةِ حَيَاتِهِ الشَّخْصِيَّةِ.

ب. تَصِفُ كِتَابَةَ الْأَدِيبِ الطَّيِّبِ صَالِحِ حَيَاةَ الضُّبَّاطِ الْبَرِيطَانِيِّينَ فِي
السُّودَانِ.

6. أَكْمِلُوا الْجُمْلَةَ الْآتِيَةَ:

- حَصَلَ الطَّيِّبُ صَالِحٌ عَلَى ...

- يُعْتَبَرُ الطَّيِّبُ صَالِحٌ ...

- عَاشَ الطَّيِّبُ صَالِحٌ وَاشْتَغَلَ فِي ...

- يُعَبِّرُ الطَّيِّبُ صَالِحٌ فِي كِتَابَتِهِ ...

7. הָקִיפוּ בְעִיגוֹל אֶת הַהִשְׁלָמָה הַמְתַּאיִמָה בְּכָל מִשְׁפָּט:

1. תְּרַגְּמַת / תְּרַגְּמַת רֹאיוֹתِ الطَّيِّبِ صَالِحٍ إِلَى حَوَالِي ثَلَاثُونَ
/ ثَلَاثِينَ لُغَةً.

2. يُعْتَبَرُ الطَّيِّبُ صَالِحٌ عَبْقَرِيَّ الرِّوَايَةِ الْعَرَبِيَّةِ وَأَحَدُ أَشْهَرِ
/ مَشْهُورِ

الكتاب العرب.

3. تُعْتَبَرُ رِوَايَتُهُ / قِصَّتُهُ "مَوْسِمُ الْهَجْرَةِ إِلَى الشَّامِ" مِنْ أَكْبَرِ /
أَفْضَلِ رِوَايَاتِ

العالم.

4. تَرْمِزُ كِتَابَةُ الطَّيِّبِ صَالِحٍ إِلَى التَّنَاقُضَاتِ بَيْنَ الْجَنُوبِ وَالشَّامِ /
الشرق والغرب.

5. تَصِفُ قِصَّةَ "سُوزَانَ وَعَلِيٍّ" الْحُبَّ الَّذِي / الَّتِي قَدْ لَا يَتَحَقَّقُ
أَبَدًا.

9. اكْمِلُوا الْقِطْعَةَ التَّالِيَةَ (اسْتَعِينُوا بِمَخْزَنِ الْكَلِمَاتِ):

الطَّيِّبُ صَالِحٌ هُوَ _____ سُوْدَانِيٌّ يُعْتَبَرُ "عَبْقَرِيَّ
الْعَرَبِيَّةِ" وَأَحَدُ أَشْهَرِ الْأُدْبَاءِ الْعَرَبِ. تُرْجِمَتِ الرِّوَايَاتُ الَّتِي أَلَّفَهَا إِلَى
أَكْثَرِ مِنْ ثَلَاثِينَ لُغَةً، وَتُعْتَبَرُ رِوَايَتُهُ "مَوْسِمُ الْهَجْرَةِ إِلَى _____"
وَاحِدَةً مِنْ أَفْضَلِ مِائَةِ رِوَايَةٍ فِي الْعَالَمِ.

تَزُوجُ الطَّيِّبُ صَالِحٌ مِنْ أَمْرَأَةٍ سَكُوتَلَانْدِيَّةٍ، وَعَاشَ وَاشْتَغَلَ فِي
_____ مُخْتَلَفَةٍ فِي الْعَالَمِ الْعَرَبِيِّ وَفِي أَوْرُوبَا. وَيُعَبِّرُ الطَّيِّبُ
صَالِحٌ الْإِخْتِلَافَاتِ بَيْنَ الْحَضَارَتَيْنِ _____ وَالشَّرْقِيَّةِ وَالتَّنَاقُضَاتِ
بَيْنَهُمَا.

مخزن الكلمات: (שימו לב, במחסן המילים יש מילים עודפות):

- תרגילי פועל -

להלן פעלים מתוך הסיפור "סוזן ועלי". נתחו אותם בטבלה לפי הדוגמה.

תרגום	גוף	צורה דקדוקית	בניין	שורש	הפועל
רוכבים	נסתרים (הם)	עתיד	1 פֻעַל	רכב	יִרְכְּבוּ

1. תִּרְכְּבוּ
2. יִעֲתָבֶר
3. נִשְׁרֵת
4. תִּזְוֹג
5. יִמְכֵּן
6. תִּנָּקֵל
7. וְאַסִּיעַ
8. מִיִּתְמַע
9. יִחְתַּלֵּא
10. תִּרְמֹז
11. תִּנָּאֲצֵא

- תחביר -

להלן משפטים מתוך ההקדמה. כתבו מה התופעה התחבירית במשפט (או במילה המסומנת בקו).

1. תִּרְכְּבוּ רֹאיוֹתָהּ אֶלִּי אֲכַתֵּר מִן תְּלָתִין לִגָּה -
2. אֲלֵיבִּי סָלַח הוּא אֶחָד אֲשֶׁר הָאֲדָבָא הָעֵרֶב -
3. תִּעֲתָבֶר רֹאיוֹתָהּ "מִזְמַן הַהֲגֵרָה אֶלִּי הַשָּׁמַל" וְאַחַד מִן אֲפֻסֵּל מֵאָה רֹאיוֹתָהּ
הָעָלָם -
4. תִּרְמֹז קִסֵּה "סוזן ועלי" אֶלִּי הַתְּנָאֲצֵא בֵּין הַחֲזָרִיתִין
הַמִּזְרָקִית וְהַמִּזְרָקִית -

إقروا القصة التي ترد في الصفحة التالية وأجيبوا بعد القراءة:

1. اذكروا ثلاثة تفاصيل عن كل من عليّ وسوزان.
2. حسب رأيكم، على ما تدلّ نهاية القصة ("لكن...")؟ اشرحوا جوابكم.
3. كيف تنعكس السيرة الذاتية للطبيب صالح في القصة؟ اشرحوا جوابكم.
4. كيف تنعكس علاقات بريطانيا-السودان في القصة؟ اشرحوا جوابكم.

سوزان وعليّ / الطبيب صالح

كانَ اسْمُهُ عَلِيّ، واسْمُهَا هي سوزان. الخرطوم. لندن.

درست ألفن في معهد سليد. درس العلوم السياسية

في معهد الاقتصاد بجامعة لندن.

قالت: "تزوّجني".

قال: "لا، صعب".

قالت: "لكنني أحبك".

قَالَ: "وَأَنَا أَيْضًا أُحِبُّكَ. لَكِنْ...".

وَمِنْ ثَمَّ عَادَ إِلَى بَلَدِهِ.

وَأَخَذَا يَتَرَاوَعَانِ.

"لَكِنِّي أُحِبُّكَ يَا عَلِيّ".

"وَأَنَا أَيْضًا أُحِبُّكَ يَا سوزان, لَكِنْ...".

سِتَّةَ أَشْهُرٍ.

كَتَبَتْ تَقُولُ: "قَابَلْتُ رَجُلًا. سَأَتَزَوِّجُهُ".

كَتَبَ يَقُولُ: لَكِنِّي أُحِبُّكَ يَا سوزان".

وَأَنْقَطَعَتِ الرَّسَائِلُ.

يُفَكِّرُ بِهَا فِي غَالِبِ الْأَحْيَانِ.

وَيُفَكِّرُ بِهِ مِنْ حِينَ لآخر.

لَكِنْ ...

סוזן ועלי² / א-טייב ס'אלח

מערבית: ד"ר אלון פרגמן

שמו היה עלי. שמה סוזן. חרטום. לונדון.

היא למדה אמנות במכון סליד. הוא למד מדעי המדינה בבית הספר לכלכלה של אוניברסיטת לונדון.

היא אמרה לו: "התחתן אתי".

הוא השיב לה: "לא, זה קשה".

אמרה: "אבל אני אוהבת אותך".

ענה: "גם אני אוהב אותך, אבל...".

כעבור זמן מה שב לארצו.

הם החלו להתכתב.

"אני אוהבת אותך, עלי".

² הסיפור תורגם בידי אלון פרגמן באסופה מדוע בכה המורה? (סדרת חוריה, 2020).

"גם אני אוהב אותך, סוזן, אבל..."

שישה חודשים.

כתבה אליו: "הכרתי מישהו. בכוונתי להתחתן עמו".

כתב אליה: "אבל אני אוהב אותך, סוזן".

והם חדלו להתכתב.

הוא חושב עליה מעת לעת.

היא נזכרת בו מפעם לפעם.

אבל...